

Asia: VN/6984/2021

Ehdotus kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne tiekartan tavoitteista ja toimenpiteistä yleisesti?

1. Yleisesti

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt 22.6.2022 (VN/6984/2021) Saamelaiskäräjiltä lausuntoa ehdotuksesta kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartaksi (myöhemmin tässä lausunnossa viitattu tiekarttana). Ehdotuksen tiekartaksi on laatinut opetus- ja kulttuuriministeriön 27.4.2021 asettama työryhmä. Saamelaiskäräjiä ei pyydetty nimeämään edustajaansa työryhmään, mitä Saamelaiskäräjät pitää valitettavana. Saamelaiskäräjät on kuitenkin jättänyt asiasta lausuntonsa (dnro: 394/D.a.2./2021) 23.6.2021 verkkokyselyssä kulttuurimatkailun kehittämistä koskien. Lisäksi kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartan silloista versiota esiteltiin Saamelaiskäräjien edustajalle 13.4.2022.

Saamelaiskulttuurilla on jo vuosikymmeniä ollut vahva rooli Suomen matkailumarkkinoinnissa, jossa saamelaiskulttuurin tuotteistaminen on valitettavan usein ollut ulkopuolisten tahojen määrittelemää ja toteuttamaa. Ulkopuolisten toimesta tuotteistetulla ja/tai esitetyllä saamelaiskuvalla on kuitenkin usein vähän tekemistä aidon saamelaisuuden kanssa. Saamelaisuutta hyväksikäyttävässä matkailussa esiintynyt ja laajalle levinnyt virheellinen saamelaiskuva on pahimmillaan saamelaisyhteisöä loukkaavaa ja/tai esineellistävää ja sillä on ollut negatiivisia vaikutuksia saamelaiskulttuurille. Tämän vuoksi, ja tulevaisuuden positiivisen kulttuurimatkailun kehityksen varmistamiseksi, Saamelaiskäräjien olisi ollut todella tärkeää olla vahvemmin mukana tiekartan tavoitteiden ja toimenpiteiden laatimisessa ja työryhmän työssä.

Saamelaiskulttuuriin kuuluvat muun muassa saamen kieli, saamelainen kulttuuriperintö, kulttuuri-ilmaukset, saamelaistaide, saamelaisten perinteinen tieto, saamelainen luontosuhde, perinteiset saamelaiselinkeinot ja niiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot samoin kuin muut saamelaisten alkuperäiskansana harjoittaman kulttuurin tavat ja muodot. Siten esimerkiksi saamen kieli, tarinat, musiikki sekä saamelaiskulttuurin näkyvimmit symbolit kuten saamenpuvut ja saamenkäsityöt ovat

kiinteässä yhteydessä muun muassa perinteisiin saamelaiselinkeinoihin muodostaen erottamattoman kokonaisuuden, jonka jokainen osa-alue tarvitsee toista säilyäkseen elinvoimaisena mahdollistaen saamelaiskulttuurin säilymisen, kehittymisen ja siirtämisen tuleville sukupolville. Jos esimerkiksi yksi kulttuurin osa-alueista häviää tai sen toiminta-alue rajoittuu, tuntuvat nämä vaikutukset heti toisaalla.

2. Mikä on näkemyksenne tiekartan tavoitteista ja toimenpiteistä yleisesti?

Saamelaiskäräjät näkee hyvänä, että kulttuurimatkailulle laaditaan Suomessa oma kansallisen kehittämisen tiekartta. Nyt lausunnolla olevassa ehdotuksessa tiekartaksi painotetaan monin paikoin samoja arvoja, joita myös Saamelaiskäräjät on omissa julkaisuissaan korostanut, kuten ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestäväan kehitykseen perustuvaa matkailua. Myös vastuullisuus nousee tiekartassa esille vahvana teemana, minkä Saamelaiskäräjät näkee positiivisena asiana.

Saamelaiskäräjät kuitenkin muistuttaa, että saamelaiset ovat oma kansana, joka elää nykyään neljän valtion alueella ja saamelaisilla on yhteinen kulttuuriperintö, identiteetti ja perinteet yli valtioiden rajojen. Saamelaisten asema alkuperäiskansana Suomessa on tunnustettu Suomen perustuslain 17.3 §:ssä, jossa myös turvataan saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain 121 §:ssä todetaan, että saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat vaaleilla keskuudesta saamelaiskäräjät (laki Saamelaiskäräjistä, 974/1995, 1 §).

Nyt lausunnolla olleessa ehdotuksessa kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartaksi saamelaiskulttuuri ja siihen liittyvä kulttuurimatkailu esitetään läpi koko tiekartan yhtenä osana suomalaista kulttuuria ja kulttuurimatkailua. Saamelaiskulttuurin ei kuitenkaan voida katsoa olevan osa suomalaista kulttuuria vaan se on selkeästi oma kulttuurinsa, jossa on myös omat erityiset ominaispiirteensä. Näin ollen, vaikka Suomen kontekstissa onkin luontevaa käsitellä saamelaiskulttuurimatkailua nyt lausunnolla olevan kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartan yhteydessä, saamelaiskulttuuri tulee nostaa tiekartassa esille selkeästi omana kokonaisuutenaan. Saamelaiskulttuurimatkailu tulisi myös huomioida paremmin tiekartan tavoitteiden ja toimenpiteiden yhteydessä.

Mikä on näkemyksenne tiekartan tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

3. Mikä on näkemyksenne tiekartan tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Saamelaiskäräjät on valtakunnallinen toimija, jonka tärkein tehtävä on toteuttaa perustuslaissa sille säädettyjä tehtäviä eli toteuttaa saamelaista kulttuuri-itsehallintoa sekä turvata saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Saamelaiskäräjät ilmaisee saamelaisten virallisen kannan ja se edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että hallittua, vastuullista ja eettisesti kestävästä COVID19-jälkeistä matkailua lähdetään elvyttämään saamelaiskulttuurin hyödyntämisen ja saamelaisten kotiseutualueelle suuntautuvan matkailun osalta yhteisölläisesti, yhteisöiden hyvinvointi, terveys, tarpeet ja toiveet priorisoiden.

Saamelaisten kotiseutualueella alueiden käytön suunnittelussa saamelaisille alkuperäiskansana on turvattava oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Käytännössä tämä tarkoittaa maankäyttömuotojen yhteensovittamista, jatkuvaa yhteistyötä, vahvaa vuoropuhelua ja tiivistä tiedottamista alueella jo olevien perinteisten elinkeinojen harjoittajien ja muiden maankäyttäjien suuntaan. Tämän tulisi heijastua selkeämmin myös tiekartassa listatuissa toimenpiteissä ja tavoitteissa.

Tiekartan sivulla 23 tuodaan esille kulttuurimatkailutoimijoita sekä tärkeitä kumppaneita kulttuurimatkailun kehittämisessä. Saamelaiskäräjät tulee ehdottomasti huomioida tässä kohdassa ja käräjillä tulee olla vahva rooli kulttuurimatkailun kehittämisessä sen koskettaessa saamelaiskulttuuria.

Kommenttine luvusta 5.1

-

Kommenttine luvusta 5.2

4. Saamelaiskäräjien kommentit luvusta 5.2.

Saamelaiskäräjät pitää hyvänä, että tiekartan luvussa 5.2. Kulttuurimatkailua kestävästi sivulla 27 nostetaan esille Saamelaiskäräjien 24.9.2018 hyväksymät vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun ohjeet. Positiivista on myös, että tietoisuuden lisääminen näiden ohjeiden olemassaolosta on nostettu kappaleessa erikseen yhdeksi toimenpiteeksi.

Kommenttine luvusta 5.3

5. Saamelaiskäräjien kommentit luvusta 5.3.

Erityisesti kansainvälisessä matkailumarkkinoinnissa saamelaiskulttuuri esitetään usein osana suomalaista kulttuuria. Kuten edellä on tuotu esille, saamelaiset ovat oma kansansa, jolla on oma erityinen kulttuurinsa, ja tämä tulisi huomioida selkeästi myös tiekartan luvussa 5.3. Kotimaassa ja kansainvälisesti vetovoimainen kulttuurimatkailu. Turvataksaan saamelaisyhteisön ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden saamelaiskulttuurin vastuullinen ja eettisesti kestävä matkailullinen tuotteistaminen ja esittäminen tulee tapahtua saamelaisyhteisön ehdoilla ja lähtökohdista saamelaisuuteen perustuvan matkailun muodossa.

Lisäksi saamelaisten kotiseutualueen luonnonympäristöissä sijaitsevat kulttuurikohteet ovat usein osa saamelaisten kulttuuriperintöä ja niillä on kulttuurista sisältöä, kuten pyhät paikat, perinteisten elinkeinojen vuotuistapahtumien paikat, jutamis- ja vuotuismuuttoreitit. Luvussa 5.3.1. yhtenä toimenpiteenä on lueteltu luonnonympäristöissä sijaitsevien kulttuurikohteiden näkyvyyden lisääminen entisestään luontomatkailun viestintäkanavissa, kuten Luontoon.fi-palvelussa. Saamelaiskulttuuriin tai saamelaiseen kulttuuriperintöön sidoksissa olevien kohteiden näkyvyyden lisäämisestä tulee käydä keskustelua ja sopia erikseen Saamelaiskäräjien, kolttasaamelaisen kulttuuriperinnön osalta Kolttien kyläkokouksen, sekä kyseisen paikallisen saamelaisyhteisön kanssa.

Kommenttinne luvusta 5.4

6. Saamelaiskäräjien kommentit luvusta 5.4.

Luvussa 5.4. käsitellään digitalisoitunutta ja tiedolla johdettua kulttuurimatkailua. Sivulla 33 todetaan, että ”Digitaalisen kulttuuriperinnön matkailullinen potentiaali on todettu myös EU:ssa, jossa vahvistetaan Euroopan digitaalisen kirjaston European matkailu-ulottuvuutta. Erityistä kiinnostusta matkailunkin näkökulmasta on herättänyt 3D-digitointi, jota edistetään European alle muodostuvan kulttuuriperinnön yhteisen data-avaruuden alla. Laajemmin digitaaliseen kulttuuriperintöön pohjautuvien matkailutuotteiden ja -palveluiden kehittäminen edellyttää vielä jatkotyötä.” Saamelaiskäräjät näkee äärimmäisen tärkeänä, että Saamelaiskäräjät on vahvasti mukana tässä jatkotyössä niiltä osin, kuin se koskettaa saamelaiskulttuurin ja kulttuuriperinnön digitointia.

Kommenttinne luvusta 5.5

-

Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin tiekartan toimenpiteiden toteuttamisessa?

7. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin tiekartan toimenpiteiden toteuttamisessa?

Saamelaiskäräjien rooli toimenpiteiden toteuttamisessa tämän hetkessä luonnoksessa tiekartaksi on todella rajallinen. Saamelaiskäräjät näkee kuitenkin, että niiltä osin kuin tiekartan toimenpiteet koskettavat saamelaiskulttuuria, Saamelaiskäräjillä tulee olla rooli toimenpiteiden toteuttamisessa. Toimenpiteistä riippuen rooli voi vaihdella asiantuntijan roolista päättävään rooliin, mutta roolia tulisi arvioida jokaisen saamelaiskulttuuria koskettavan toimenpiteen kohdalla erikseen Saamelaiskäräjien kanssa. On tärkeää huolehtia, että Saamelaiskäräjille turvataan tarvittaessa myös riittävät resurssit näiden toimenpiteiden toteuttamiseksi.

Miten arvioisitte tiekartan toimenpiteiden vastuuttamista? Ovatko kaikki keskeiset toteuttajat kunkin toimenpiteen osalta tunnistettu? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

Ks. vastaus edelliseen kysymykseen.

Mahdolliset muut tiekarttaehdotusta koskevat huomionne.

9. Mahdolliset muut tiekarttaehdotusta koskevat huomionne.

Tiekartan liitteessä 1. Tiekartan toimenpiteet ja niiden toteuttaminen sivulla 49 listataan yhtenä toimenpiteenä seuraavaa: ”Selvitetään mahdollisuudet luoda toimintamalli aitojen ja vastuullisten saamelaismatkailutuotteiden tunnistamisen tueksi.” Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan toimenpide tulisi muuttaa muotoon: ”Luodaan toimintamalli aitojen ja vastuullisten saamelaismatkailutuotteiden tunnistamisen tueksi.”

Olsen-Ljetoff Laura

Saamelaiskäräjät - Lausunnosta päätti II varapuheenjohtaja Leo Aikio

19.9.2022 Saamelaiskäräjien työjärjestyksen 67 §:n 1 mom:n mukaisesti.

Lausunnon valmisteluun on Saamelaismatkailun kävijäohjeistushankkeen suunnittelija Kirsi Suomi.